

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

ПОГОДЖЕНО:
Декан факультету філології, психології
та педагогіки
к.пед.н., доцент

_____ Анна АГЕЙЧЕВА
24 березня _____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Голова приймальної комісії,
ректор університету,
д.с.н., професор

_____ Володимир ОНИЩЕНКО
24 березня _____ 2023 р.

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

спеціальність 053 «Психологія»
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
ступінь «магістр»

Програму затверджено на засіданні
навчально-методичної комісії
факультету філології, психології та
педагогіки
Протокол № 7 від 23.03.2023 р.

ПОЛТАВА 2023

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Програма фахового вступного випробування складена відповідно до галузевого стандарту вищої освіти України «Засоби діагностики якості вищої освіти бакалавра».

Фахове вступне випробування проводять на підставі оцінювання рівня професійних знань, умінь і навичок випускників, передбачених ГСВО МОНУ «Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра», з використанням загальнодержавних методів комплексної діагностики (складання комплексного кваліфікаційного державного екзамену).

Метою фахового вступного випробування є перевірка та оцінювання теоретичної і практичної підготовки бакалавра, встановлення рівня його знань з основних фахових дисциплін, їх відповідності вимогам стандарту якості освіти, положенням про ступеневу освіту, навчальним планам і програмам підготовки фахівців.

Вступник повинен продемонструвати фундаментальні та професійно-орієнтовані знання і вміння щодо узагальненого об'єкта і здатність вирішувати типові професійні завдання, передбачені для відповідного рівня.

Освіту за спеціальністю 053 «Психологія» здобувають студенти, які отримали кваліфікацію «Бакалавр психології» або іншу кваліфікацію та успішно здали фахове вступне випробування.

Для забезпечення ефективності реалізації завдань освітньої та професійної підготовки, що визначені в освітній програмі, при підборі студентів, що мають кваліфікацію бакалаврів з іншої галузі знань, ставляться вимоги щодо їх здібностей і підготовленості у вигляді системи знань, умінь і навичок, визначених програмою базової вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія» та отримали необхідний рівень підготовки з даного фаху.

Програма включає перелік основних тем, проблем і питань, які необхідно вивчити для складання фахового вступного випробування зі спеціальності 053 «Психологія».

Фахове вступне випробування зі спеціальності 053 «Психологія», проводиться Екзаменаційною комісією, яка затверджується наказом ректора Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», на підставі програми, затвердженої на засіданні приймальної комісії.

Склад фахової екзаменаційної комісії визначається з урахуванням специфіки спеціальності. В роботі екзаменаційної комісії беруть участь спеціалісти і провідні викладачі з дисциплін, що включені до складу екзамену.

Фахове вступне випробування проходить у приміщенні Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» і триває протягом однієї астрономічної години (60 хвилин).

Іспит проводиться шляхом виконання та подальшого оцінювання комплексного кваліфікаційного завдання.

2. ЕТАПИ ТА ЗМІСТ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Фахове вступне випробування складається з тестової перевірки знань вступників. Тестова перевірка знань охоплює такі дисципліни:

- Загальна психологія.
- Вікова психологія.

Проведення фахового випробування зі спеціальності 053 «Психологія» ґрунтується на наступних принципах:

- уніфікація методики та умов проведення екзамену;
- забезпечення інформаційної та психологічної підготовки студентів до екзамену;
- зв'язок внутрішньоуніверситетського контролю з галузевою системою атестації та ліцензування фахівців;
- дотримання вимог секретності при використанні чи зберіганні матеріалів діагностики.

3. ВИМОГИ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Тестові завдання повинні бути закритої форми, мати чотири варіанти відповідей, серед яких лише одна – правильна.

Кількість тестових завдань з відповідної дисципліни визначається в залежності від кількості відведених годин на її вивчення. Загальна кількість тестових завдань складає 40.

4. ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Протягом однієї астрономічної години здійснюється тестування з використанням стандартних білетів.

Кожний абітурієнт вносить до бланка для відповідей свої реквізити й упродовж 60 хвилин відповідає на тестові завдання.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Фахове вступне випробування оцінюють за бальною шкалою (від 100 до 200). Вступник допускається до участі в конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо результат фахового вступного випробування становить не менше ніж 125 балів. Правильно виконане одне тестове завдання оцінюють у 2,5 бали. Максимальна кількість балів, яку

може набрати абітурієнт, виконавши тестові завдання, становить 200 балів (табл.1).

Перевірку тестових завдань здійснюють за ключем.

Таблиця 1

Кількість правильних відповідей	Кількість балів	% правильних відповідей
1	102,5	2,5
2	105	5
3	107,5	7,5
4	110	10
5	112,5	12,5
6	115	15
7	117,5	17,5
8	120	20
9	122,5	22,5
10	125	25
11	127,5	27,5
12	130	30
13	132,5	32,5
14	135	35
15	137,5	37,5
16	140	40
17	142,5	42,5
18	145	45
19	147,5	47,5
20	150	50

Кількість правильних відповідей	Кількість балів	% правильних відповідей
21	152,5	52,5
22	155	55
23	157,5	57,5
24	160	60
25	162,5	62,5
26	165	65
27	167,5	67,5
28	170	70
29	172,5	72,5
30	175	75
31	177,5	77,5
32	180	80
33	182,5	82,5
34	185	85
35	187,5	87,5
36	190	90
37	192,5	92,5
38	195	95
39	197,5	97,5
40	200	100

6. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ФАХОВЕ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ

Загальна психологія

Психологічна наука, її розвиток та сучасний стан. Основні галузі психологічного знання

Загальна характеристика психології як науки. Розуміння психіки в світлі теорії відображення. Властивості психічного відображення. Функції психіки: сигнальна, регулятивна, орієнтування, комунікативна, творча. Основні види психічних явищ. Психічні процеси, їх види. Психічні властивості. Психічні стани. Психічні утворення. Доступність їх психологічному вивченню. Психічні факти, їх види. Специфіка психологічного знання. Основні етапи розвитку поняття про предмет психології. Психологічне знання у філософських системах античності. Психологія як наука про душу. Розвиток психології в межах філософських учень про свідомість. Виділення свідомості як критерію психіки. Розвиток психології як науки про свідомість у період до виникнення експериментальної психології. Теоретичні підходи до аналізу психічних феноменів у період становлення психології як самостійної науки. Вчення І.М. Сеченова про рефлекторну природу психічних явищ. Розвиток психології як науки про поведінку людини. Біхевіоризм. Гештальтпсихологія. Фрейдизм. Виникнення і розвиток наукових шкіл Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, Б.Г. Ананьєва, О.М. Леонтьєва та ін. Розвиток вітчизняної психології. Наукові школи Г.С. Костюка, С.Д. Максименка, Т.С. Яценко, В.О. Моляка, О.Ф. Бондаренка та ін. Психіка як властивість високоорганізованої матерії мозку. Проблема зв'язку психічних процесів, станів і властивостей з окремими структурами мозку. Основні функціональні блоки мозку, їх роль в психічних явищах Функціональна асиметрія півкуль головного мозку. Співвідношення психічного і нервово-фізіологічного в діяльності мозку. Галузі психологічної науки. Методологічні принципи, закони та методи психології.

Біопсихічні та соціальні властивості людини

Проблема особистості у психології. Поняття особистості у психології. Психологічна структура особистості. Концепція динамічної функціональної особистості К.К. Платонова. Проблема біологічного і соціального в особистості. Проблема особистості у психології. Поняття особистості у психології. Психологічна структура особистості. Концепція динамічної функціональної особистості К.К. Платонова. Проблема біологічного і соціального в особистості. Темперамент як характеристика індивіда з боку його динамічних особливостей: інтенсивності, швидкості,

темпу, ритму, психічних процесів і станів. Активність і емоційність як вихідні критерії характеристики темпераменту. Поняття, структура і основні класифікації типів темпераменту. Гуморальний підхід до класифікації темпераментів (сангвінік, холерик, меланхолік, флегматик). Конституціональна класифікація темпераментів (пікнік, атлетик, астеник). Вчення І.П. Павлова про типи центральної нервової системи. Оволодіння студентами властивостями власного темпераменту і їх компенсація. Психологічні характеристики темпераменту. Типи темпераменту, їх характеристика. Особливості співвідношення темпераменту людини і успішності її діяльності. Індивідуальний стиль діяльності. Врахування типів темпераменту школярів в освітньому процесі. Психологічне визначення характеру. Характер і спрямованість особистості. Поняття про риси характеру. Характер і темперамент. Характер і особистість. Структура характеру. Симптомокомплекс рис характеру. Прояв характеру через діяльність, ставлення до людей, до самого себе, емоційність і волю. Цілісність характеру. Ступінь вираженості рис характеру. Поняття про акцентуації рис характеру. Роль конфліктних ситуацій у формуванні характеру. Психологічні, педагогічні і соціальні фактори формування характеру.

Психологічні засади діяльності та здібностей людини

Методологічне значення категорії «діяльність» в психології. Основні характеристики людської діяльності: предметність, продуктивність, зв'язок з мовою і мовленням, використання знарядь. Поняття про спонукальну і виконавчу регуляцію діяльності. Діяльність і активність суб'єкта. Потреби як джерело активності. Основні характеристики потреб, їх функції. Види потреб. Специфіка людських потреб. Потреби і діяльність.

Потреби і мотиви. Ієрархія мотивів. Функції мотивів. Види мотивів. Мотиви і діяльність. Зовнішня і внутрішня діяльність. Діяльність і дії. Зовнішні (практичні) і внутрішні (психічні) дії. Інтєріоризація і екстєріоризація. Операційний склад дії.

Структура дії, її основні компоненти. Освоєння діяльності. Формування навички. Зміна основних компонентів дії в процесі формування навички. Основні закономірності вправ. Взаємодія навичок. Уміння і звички.

Характеристика основних видів людської діяльності. Здібності як індивідуально-психологічні особливості, які є суб'єктивними умовами успішного виконання людиною діяльності. Поняття про загальні та спеціальні здібності. Ознаки здібностей. Фізіологічні передумови здібностей. Зв'язок здібностей з інтересами та нахилами особистості.

Задатки. Особливості задатків. Поняття про обдарованість. Талант і геніальність. Умови формування здібностей.

Психічні процеси, їх функції та розвиток

Відчуття як відображення окремих властивостей предметів. Умови виникнення відчуттів. Функції відчуттів. Роль відчуттів в життєдіяльності людини. Загальні закономірності відчуттів. Інтенсивність відчуттів. Модальність відчуттів. Тимчасові характеристики відчуттів. Інтенсивність відчуттів. Модальність відчуттів. Тимчасові характеристики відчуттів і пов'язані з ними ефекти. Просторова локалізація джерела відчуттів. Емоційний тон відчуттів. Рефлекторна природа відчуттів. Будова аналізатора. Чутливість як характеристика роботи аналізатора. Пороги чутливості: абсолютний нижній і верхній пороги, поріг відмінності. Закон Вебера-Фехнера. Підпорогові відчуття. Види відчуттів. Екстероцептивні, інтероцептивні і пропріоцептивні відчуття. Дистантні і контактні відчуття. Закономірності відчуттів. Адаптація, її види. Взаємодія відчуттів. Сенсibilізація. Синестезія. Контраст. Компенсація відчуттів. Сенсорна організація особистості. Поняття про сприйняття як цілісне відображення предметів. Умови виникнення образу сприймання. Предметна оформленість світу на основі сприйняття. Функції сприймання. Фізіологічні механізми сприймання. Рефлекторна основа сприймання. Основні властивості сприймання: предметність, цілісність, константність, структурність, усвідомленість, аперцепція. Сприймання як дія. Співвідношення об'єкту і фону. Умови виділення об'єкту з фону. Класифікація сприймання: за модальності, за формою існування матерії. Сприймання простору, часу, руху. Спостережливість. Індивідуальні типи сприймання.

Поняття уваги. Функції уваги. Теорії уваги. Види уваги. Мимовільна увага. Характеристика чинників, що зумовлюють мимовільну увагу. Довільна увага. Особливості, умови виникнення і підтримки довільної уваги. Довільна увага як вища психічна функція. Післядовільна увага. Умови її виникнення. Значення післядовільної уваги в педагогічній практиці. Індивідуальна, групова і колективна увага. Зовнішня і внутрішня увага. Властивості уваги. Обсяг уваги. Концентрація і стійкість уваги. Коливання уваги. Розподіл уваги. Переключення уваги. Феномени неувagi. Неуважність, її види. Роль уваги в організації і регуляції діяльності. Пам'ять як психічний процес. Феноменологія пам'яті. Основні механізми пам'яті: відображення, збереження, забування, відтворення. Образ пам'яті як відображення. Функції пам'яті. Основні теорії пам'яті. Непсихологічні теорії пам'яті: фізіологічна, фізична, хімічна. Психологічні теорії пам'яті. Асоціативна теорія пам'яті. Види асоціацій. Прості асоціації. Складні асоціації. Діяльнісний підхід до дослідження пам'яті. Поняття про мнемічну діяльність. Залежність запам'ятовування від місця матеріалу, що запам'ятовується, в структурі діяльності. Основні види пам'яті. Запам'ятовування як процес пам'яті. Умови запам'ятовування інформації. Способи запам'ятовування. Мнемотехніка. Відтворення як

процес пам'яті. Довільне і мимовільне відтворення. Впізнавання. Пригадування. Власне відтворення. Зв'язок процесів відтворення і запам'ятовування з мисленням та волею. Забування як процес пам'яті. Основні форми забування. Закон забування, за Еббінгаузом. Поняття про ремінісценцію. Амнезія. Індивідуальні особливості та типи пам'яті.

Загальна характеристика мислення. Мислення як опосередковане пізнання людиною дійсності. Мислення як узагальнене відображення. Зв'язок мислення з мовленням. Соціальна природа мислення людини. Мислення і чуттєве пізнання. Мислення як продуктивний процес. Суб'єктивно та об'єктивно нове знання як продуктивний процес. Суб'єктивно та об'єктивно нове знання як продукти мислення. Мислення як процес. Мотивація мислення. Проблемна ситуація, її основні компоненти. Проблемна задача. Мисленнєва дія, її структура. Мисленнєві операції. Аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, конкретизація. Взаємозв'язок аналізу й синтезу з іншими мисленнєвими операціями. Основні форми мислення. Судження, їх види. Висновок. Індуктивний і дедуктивний висновок. Поняття. Загальне та одиничне поняття. Засвоєння понять. Класифікація мислення. Наочно-дійове, наочно-образне та абстрактно-логічне мислення. Практичне та теоретичне мислення. Дискурсивне та інтуїтивне мислення. Репродуктивне та творче мислення. Рефлексивне мислення. Індивідуальні особливості мислення. Поняття про інтелект. Соціальна природа уяви. Уява як специфічний людський вид діяльності. Уява як процес випереджувального відображення і перетворення уявлень. Зв'язок уяви з іншими пізнавальними процесами. Мислення та уява в проблемній ситуації. Активна роль уяви в проблемних ситуаціях, що характеризуються дефіцитом інформації. Концепції Дж. Гілфорда, Р. Стернберга, Д. Лаверта, С.Д. Максименка, В.О. Моляка. Уява та органічні процеси. Вплив уяви на перебіг органічних процесів. Роль уяви в поведінці і діяльності людини. Види уяви. Довільна і мимовільна уява. Активна і пасивна уява. Відтворююча і творча уява. Мрія. Просторова уява. Прийоми формування образів уяви. Аглютинація, схематизація, акцентування, гіперболізація, літота, типізація, загострення. Основні етапи формування образів уяви. Індивідуальні особливості уяви. Основні типи уяви. Етапи розвитку уяви. Роль фантазії в ігровій діяльності дитини і творчій діяльності дорослого.

Емоційно-вольова сфера особистості

Фізіологічне підґрунтя емоцій і почуттів. Вираження емоцій і почуттів. Форми переживання емоцій і почуттів. Емоційний стан та його характеристики. Види емоційних станів та засоби їхньої регуляції. Вищі почуття як результат суспільного розвитку особистості і як мотиви поведінки. Моральні, інтелектуальні, естетичні та праксичні почуття. Роль

почуттів у формуванні переконань людини. Почуття, що виявляють ставлення людини до людини. Роль виховання почуттів у формуванні особистості.

Воля як психологічний феномен, характеристика вольових процесів. Вольова дія. Свідомі, вольові дії та їх цілеспрямований характер. Структура простої і складної вольової дії. Мотивація вольової дії і стан «боротьби» мотивів. Вольове зусилля, його природа. Прийняття рішення і виконання як етап вольової дії. Вольові якості особистості, їх формування.. Вплив волі на навчальну діяльність студентів. Методи корекції психічного та психофізичного стану людини.

Основи психології спілкування

Поняття про спілкування в психології. Функції, форми і засоби спілкування. Вербальне і невербальне спілкування. Використання вербальних і невербальних засобів спілкування висококваліфікованими фахівцями. Бар'єри спілкування. Особистість у суспільстві та колективі. Особистісні й соціальні ролі. Види соціальних груп. Типи групової поведінки особистості. Феномен лідерства в психології. Міжособистісні стосунки в групі та шляхи їхньої оптимізації. Психологічна сумісність і конфлікти у міжособистісних стосунках.

Вікова психологія

Предмет, завдання, методи вікової психології.

Предмет, завдання вікової психології. Зародження знань з вікової психології у давньому світі (Геракліт, Демокріт, Сократ, Платон, Арістотель, Епікур та інші). Ідеї вікової психології у середньовіччі та епоху Відродження (Фома Аквінський, Авіценна, Еразм роттердамський та інші). Ідеї вікової психології в епоху Просвітництва (Рене Декарт, Бенедикт Спіноза, Готфрід-Вільгельм Лейбніц, Девід Гартлі, Жюльєн Лаієттрі, Жан-Жак Руссо, Клод-Адріан Гельвецій та інші). Становлення вікової психології у ХІХ – на початку ХХ ст. (Альфред Тідеман, Альберт Кусмауль, Іпполіт Тен, Фрідріх Фребель, Костянтин Ушинський, Віктор Прейєра, Вільгельм Вундт, Стенлі Холл та інші). Загальні тенденції розвитку вікової психології у другій половині ХХ – ХХІ ст. Виникнення і розвиток вікової психології в Україні (Василь Суразький, Симон Пекалід, Григорій Сковорода, Олександр Запорожець, Лідія Божович, Петро Гальперін, Григорій Костюк, Мирослав Боришевський, Сергій Максименко, Валентин Моляко, та інші).

Основні розділи вікової психології: психологія дошкільника, психологія молодшого школяра, психологія підлітка, психологія юності. Зв'язок вікової психології з іншими науками. Напрями (біогенетичний, соціоенетичний), теорії (когнітивно-генетична теорія, теорія трьох

ступенів розвитку дитини, система діагностики психічного розвитку дитини від народження до юнацького віку, теорія розвитку вищих психічних функцій, теорія поетапного формування розумових дій, теорія ігрової діяльності та її впливу на психічний і особистісний розвиток дитини) вікової психології. Методи вікової психології: спостереження, його види; експеримент і його види; тести і умови їх наукового використання; метод бесіди; метод інтерв'ю; метод анкетування; соціометрична методика при вивченні дитячого колективу; метод анамнезу (біографічний) метод; метод аналізу продуктів діяльності.

Психологічні особливості розвитку особистості в онтогенезі.

Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Психічний розвиток немовляти. Психічний розвиток дітей раннього віку. Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці. Гра як ведучий вид діяльності дошкільника. Продуктивні види діяльності у дошкільному дитинстві. Анатомо-фізіологічні особливості молодшого школяра. Провідний вид діяльності молодших школярів. Структура учбової діяльності. Мотивація учбової діяльності. Трудова діяльність молодших школярів. Мотивація і самооцінка. Здібності учнів початкових класів та їх розвиток. Темперамент та вияви характеру в молодшому шкільному віці. Загальна характеристика особливостей розвитку підлітків. Новоутворення особистості. Сутність «кризи» підліткового віку. Стосунки з однолітками та дорослими. Формування особистості підлітка. Загальна характеристика ранньої юності. Розвиток пізнавальних процесів. Проблема вибору професії. Взаємостосунки з дорослими та однолітками. Формування особистості в період ранньої юності. Особливості розвитку зрілої особистості. Розвиток психічних процесів у період дорослості. Характеристика криз віку дорослості.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Загальна психологія

1. Атаманчук Н. М. Психологія: Конспект лекцій. 2-е вид., випр. і доп. Полтава: Видавництво «Сімон», 2016. 244 с.
2. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2017. 35 с.
3. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.

4. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ: «Університетська книга», 2017. 352 с.

5. Ільїна Н. М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях. Навч. посіб. Київ : «Університетська книга», 2018. 239 с.

6. Максименко С.Д., Яланська С.П. Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування особистісного розвитку: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 513 с.

7. Москалець В. П. Загальна психологія : підручник. Київ : Ліра-К, 2020. 564 с.

8. Савчин М. В. Загальна психологія : підручник. Вид. 3-тє, стереотип. Київ, ВЦ «Академія», 2020. 344 с.

Вікова психологія

1. Атаманчук Н. М. Вікова психологія: Конспект лекцій для студентів денної форми навчання, освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, спеціальності 053 «Психологія». Укл. Н. М. Атаманчук. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022. 120 с.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко та ін. К: Каравела, 2017. 400 с.

3. Видра О. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 112 с.

4. Кравець Р.С. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Алерта, 2019. 112 с.

5. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.

6. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. Навч. посіб. 3-тє видання, перероблене, доповнене (ВЦ «Академія»). К.: Альма-матер, 2017. 384 с.

7. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. К: Каравела, 2017. 400 с.

8. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.